

УДК 321/322

Ткачук М. С.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕХІДНИХ ПРОЦЕСІВ: ЗАСТОСУВАННЯ ТРАНЗИТОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ТА МОДЕЛЕЙ РОЗПОДІЛУ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ

Розглянуто особливості транзитологічного підходу до аналізу суспільно-політичних трансформацій та його критику. Автор обстоює думку, що для дослідження всієї складності зміни політичної системи, режиму та політичної культури необхідне поєднання різних наукових підходів, одним із яких може бути дослідження моделей розподілу політичної влади. Автор досліджує елітистську модель демократії, розроблену Й. Шумпетером, вказуючи на низку її особливостей.

Проблема пошуку адекватної наукової методології для пояснення та аналізу трансформаційних процесів стала особливо актуальною наприкінці ХХ ст. у зв'язку з численними змінами політичних режимів у різних країнах. Одним із поширених нині наукових підходів є транзитологічний. Він претендує на цілісне охоплення процесу суспільно-політичної трансформації і вивчає особливості переходу від авторитарного політичного режиму до демократичного. У центрі уваги цього підходу знаходяться політичні процеси, такі як зародження та розвиток демократичних громадських рухів у межах авторитарного режиму, збільшення конкурентності політичних виборів, переговори та підписання політичних пактів між елітами (представниками старого режиму та борцями за демократичні зміни) та ін. Останнім часом у межах транзитологічного підходу відбувся зсув від вивчення належних стратегій та умов, необхідних для успішної демократизації, до вивчення «драматизму» та особливостей цього переходу - від нормативної моделі демократизації до аналізу особливостей реального процесу суспільно-політичної трансформації в кожній «перехідній» країні. Фактично

цей зсув полягав у переході до аналізу гібридних режимів (які поєднують авторитарні та демократичні режими). Відомими у цій галузі є роботи Г. О'Доннелла, Л. Вайтхеда та Ф. Шміттєра [13], а також Л. Даймонда [9]. Трансформація характеризується цими авторами як непевний процес, що починається із визначеного авторитарного режиму і завершується чимось непевним, не визначеним наперед, тим, що може виявитись як демократією, так і новим типом авторитарного режиму [13, 3]. Схожу думку обстоював і А. Пшеворський, зазначаючи, що стійка демократія є лише одним із п'яти можливих результатів процесу перетворення авторитарного режиму [5, 91-95]. Інші чотири можливі результати, на думку А. Пшеворського, є такими: 1) демократичні інститути не можуть бути встановлені, і політичні сили прагнуть до нової диктатури, 2) жоден із демократичних інститутів не може бути встановлений, і демократія обирається як тимчасовий варіант; 3) у разі створення окремих демократичних інститутів, що могли б зберегтись, конкуруючі політичні сили, які прагнуть до диктатури, чинять опір їх розвитку; 4) у разі введення окремих демократичних інститутів, що могли б

зберегтися, конкуруючі політичні сили погоджуються на іншу, нежиттєздатну інституційну структуру [5, 91-95].

Отже, транзитологічний підхід поступово змінив лінійний розгляд трансформаційних процесів (від авторитарного режиму до демократичного) на поліваріантний (від авторитарного режиму до невизначеного режиму іншого типу).

Однак транзитологічний підхід має також низку вад та обмежень, на які, зокрема, вказав Т. Карозерс у своїй відомій праці «Кінець транзитологічної парадигми» [8], а саме: 1) піднімає питання правильності цієї парадигми, оскільки існує велика кількість країн т. зв. «сірої зони», які далеко не завжди прямують до демократії, а, швидше, навпаки; 2) проблематичною є запропонована транзитологами схема переходу від авторитарного режиму до демократії: «відкриття режиму» - колапс авторитарного режиму - консолідація (нового режиму); 3) занадто перебільшене значення надається виборам, які часто не приводять до збільшення участі громадян у політичних процесах, формування конкуруючих еліт тощо; 4) роль політичних еліт виглядає перебільшеною порівняно з економічними, соціальними, інституційними умовами переходу.

Проте, оскільки всю складність зміни політичної системи, режиму та політичної культури вкрай важко охопити одним науковим підходом, актуальним залишається питання пошуку адекватних поєднань різних підходів для аналізу явища трансформації у широкому сенсі цього слова, а не спрощеного процесу демократизації «з позитивним або негативним результатом». І одним із таких підходів є дослідження розподілу політичної влади, з погляду якого Т. Карозерс і критикує транзитологічну парадигму. Дослідник вказує на такі два «синдроми», з якими стикається велика кількість перехідних країн: «безпорадний плюралізм» (*feckless pluralism*) та системи із домінуючою політичною силою (*dominant-power politics*) [8, 9-16]. Фактично властиві деяким країнам характеристики, які Т. Карозерс назвав «синдромами», є ознаками існування в них політичних систем із різними моделями розподілу політичної влади: плюралізму та елітизму.

Уявлення про те, що авторитаризм - це влада небагатьох, а, натомість, демократія - це влада більшості (тобто можливість для кожного брати участь у прийнятті політичних рішень), є дещо спрощеним, адже наразі дослідники виділяють різні форми демократії, відповідно, наголошуючи на різних її особливостях. Проаналізуємо модель демократії, розроблену Й. Шумпетером, виходячи із припущення, що запропонована ним модель описує демократію за умов елітизму. Нагадаємо,

що згідно з підходом розподілу політичної влади виділяють чотири моделі (марксизм, елітизм, корпоративізм, плюралізм), відповідно до яких відбувається розробка та здійснення публічної політики у державі (Т. Дай, В. Парсонс, А. Болл, М. Рамеш та ін.). *Марксизм* базується на марксистській ідеології, яка передбачає існування класового конфлікту між буржуазією та пролетаріатом, в основі якого лежать економічні відносини. Марксистки взяли на озброєння уявлення про «суспільство-фабрику», яке працює як єдиний індустріальний гігант під раціональним, планово-науковим керівництвом партії та нової держави. Фактично держава є інструментом класової влади домінуючого класу (пролетарів). *Елітистська* модель характеризується концентрацією влади в руках кількох груп і окремих осіб. Прийняття рішень за цією моделлю є процесом, що відбувається на користь еліт: існують люди нагорі, у яких є влада, і «маси», у яких влади немає. Ця модель походить із сучасного суспільствознавства і базується на працях двох теоретиків: Г. Москі і В. Парето [4, 277]. Ключова характеристика, що відрізняє елітизм від плюралізму та наближає до марксизму, - уявлення про те, що суспільство поділено на дві групи - тих, хто керує, та тих, ким керують. *Плюралістичний розподіл* політичної влади передбачає наявність багатьох конкуруючих центрів впливу на процес вироблення та прийняття політичного рішення. Відповідно до класичної американської моделі плюралізму такими центрами впливу є групи інтересів, що здійснюють свій вплив у парламентських комітетах. За умов багатопартійності центрами впливу можуть бути парламентські фракції, депутатські групи або інші об'єднання, котрі представляють різні інтереси. Важливою є також потенційна можливість для різних інтересів бути репрезентованими під час обговорення та прийняття рішень, або, іншими словами, відсутність ситуації, коли існує лише фасад плюралізму, а по суті представники політичних партій з різними назвами та навіть ідеологіями є лобістами лише дуже обмеженої кількості інтересів (у такому разі можна говорити про корпоративізм, елітизм або марксизм із «плюралістичним фасадом»). *Корпоративізм* розуміють як модель розподілу політичної влади, за якої ключові інтереси згруповані за принципом функціональності (тобто за галузями або сферами), причому держава відіграє важливу роль у структуруванні та регулюванні цих інтересів, часто визнаючи лише один орган, який має право представляти інтереси свого сектору у переговорах. Ф. Шміттер зазначає, що саме він у 1974 р. розпочав дискусію щодо визначення (або уточнення) поняття корпоративізму:

«сучасний корпоративізм є системою представництва інтересів, складові частини якої організовані в дещо специфічних, примусових, неконкурентних, ієрархічно впорядкованих, функціонально відмінних розрядах, котрі є офіційно визнаними або дозволеними (або і просто створеними) державою, що надає їм монополію на представництво інтересів у своїй області в обмін на певний контроль за вибором лідерів та артикуляцією вимог» [7].

Розглядаючи демократичні принципи, Й. Шумпетер приміряє їх до соціалізму та капіталізму. Автор розробляє свою теорію демократії на противагу теорії демократії Е. Бьорка, яку Й. Шумпетер називає класичною.

Дослідник визначає демократію як «певний інституційний устрій для вироблення політичних рішень, за якого індивіди отримують право приймати рішення шляхом конкурентної боротьби за голоси виборців» [10, 269]. Фактично для Й. Шумпетера демократія - це боротьба за лідерство, і тут, безумовно, важливою є чесність процедури відбору (виборів). Саме виборами, на думку автора, у реальному житті й обмежується зв'язок між громадянином і політиком, після виборів політики діють, фактично, на свій розсуд (виходячи з інтересів суспільного блага та відповідно до власної компетентності). Громадяни мають довіряти своїм обранцям, і участь громадян у прийнятті політичних рішень в інший спосіб, аніж обрання певного політика, сприймається автором швидше негативно, ніж позитивно, адже громадяни часто не є компетентними у питаннях державного управління та публічної політики, і тому рішення, прийняте більшістю, може бути «поганим» [10, 282].

Для Й. Шумпетера сутність демократії - це сукупність принципів для вироблення політичних рішень, проте не їх зміст; демократія, на думку автора, слугує гарантією запровадження певних ідеалів, таких як: «свобода думки і свобода слова, справедливість, відповідальний уряд та ін.». Спосіб запровадження цих ідеалів (який автор називає демократією і який полягає у прийнятті рішень більшістю) не є цінністю як такий, цінними є власне ці ідеали. Відповідно, виникає закономірне питання: що робити в конкретній ситуації, якщо здається, що демократичних ідеалів ефективніше досягти недемократичними методами? Стисло відповідь Й. Шумпетера можна інтерпретувати таким чином: залежно від типу рішення та суспільної ситуації (наприклад, війни тощо) рішення можуть прийматись або більшістю, або демократично обраними лідерами (разом із вузькими спеціалістами у цьому питанні).

Й. Шумпетер критикує класичну теорію демократії, зокрема вказуючи на низку вад, та вважає,

що для досягнення демократичних ідеалів необхідні декілька умов, які ми у дещо перефразованому вигляді наводимо нижче [10, 289-296]:

1) *Забезпечення суспільства компетентними політиками.* Людські ресурси, котрі мають шанси бути обраними до парламенту або отримати міністерські портфелі, мають бути «достатньо високої якості». Реалізація цього положення значною мірою залежить від посилення уваги теоретиків політичної науки і політичних технологів до проблем політичного лідерства, до формування особливого соціального прошарку - професійних політиків.

2) *Обмеження сфери політичного рішення.* Демократичні політики мають обмежувати самі себе (тобто не всі рішення мають обговорюватись у парламенті та прийматись на основі більшості). Не всі особи, які виявляються залученими до прийняття політичного рішення, є компетентними. Й. Шумпетер наводить приклад із карним законодавством і стверджує, що демократичним шляхом (тобто голосуванням більшості) парламент може лише встановити, чи потрібне таке законодавство суспільству загалом, а от його цілі та цінності мають визначати експерти у цій галузі. Варто вказати на спірність цього твердження. Скажімо, протилежну думку можна знайти у дослідника публічної політики Г. Лассвелла, який вважав вивчення громадської думки серцевиною досліджень публічної політики. Аналізуючи лассвеллівський підхід до дослідження прийняття політичних рішень, В. Парсонс зазначає, що за демократії публічна політика є функцією громадської думки. Інакше кажучи, громадська думка для політичного ринку - це те саме, що попит споживачів для економічного ринку; а це, у свою чергу, означає, що порядок денний політики встановлюється у процесі взаємодії громадської думки і політичної влади. Тобто, використовуючи приклад Й. Шумпетера, цілі та цінності карного законодавства, з точки зору підходу Г. Лассвелла, мають узгоджуватись із громадською думкою, а у процесі їх розробки має брати участь широке коло експертів, які узагальнюють та інтегрують думки, очікування та погляди громадян і суспільних груп [4, 156].

3) *Виховання професійної бюрократії,* на яку політики могли б покладатись у всіх сферах, де здійснюється державне управління та приймаються політичні й адміністративні рішення. Адже професійна бюрократія обслуговує політиків, надаючи інформаційно-аналітичні послуги при виробленні політичних рішень та операціоналізуючи ці рішення в конкретних адміністративних діях.

4) *Наявність «демократичного самоконтролю».* Ця умова означає, що, по-перше, виборці та

парламентарі повинні мати певний інтелектуальний рівень, достатній для того, щоб протидіяти політичним шахраям, які можуть ввести суспільство в оману. По-друге, уряд та опозиція мають діяти за правилами, парламентарі мають обмежувати себе від бажання щоразу завдавати шкоду уряду, оскільки за таких умов діяльність жодного уряду не може бути успішною (тобто критика не має шкодити суспільству в цілому). По-третє, виборці мають довіряти парламентарям, яких обрали, і не втручатись у процес прийняття політичних рішень. І, по-четверте, боротьба за лідерство за демократичних умов передбачає толерантність та повагу до альтернативних точок зору.

Отже, можна зробити висновок, що Й. Шумпетер обґрунтовує демократичність своєї, по суті, елітистської моделі розподілу політичної влади з точки зору теорії суспільного вибору. Як відомо, ця теорія передбачає, що всі політичні гравці (виборці, платники податків, кандидати, законодавці, чиновники, зацікавлені кола, політичні партії, адміністративні апарати й органи державного управління) намагаються максимізувати свої особисті вигоди у політиці, так само як і на ринку. Переслідуючи винятково власні інтереси, люди можуть отримувати взаємну вигоду через колективне прийняття рішень. Спільність думок, що досягається учасниками колективного вибору, у політиці є аналогічною добровільному обміну індивідуальними товарами на ринку [3]. Теорія суспільного вибору застосовується і в дослідженні поведінки виборців. Вважається що виборці голосують за ті політичні сили, котрі якнайкраще слугують їхнім інтересам, тому політики постійно змагаються на виборах задля підтримки власних інтересів у прибутках, силі та престижі, що дає їм влада, і пропонують різні політичні підходи, які б одержували підтримку виборців [12, 29].

З іншого боку, існує низка вимог для еліт стосовно того, якими вони мають бути, аби політичний режим можна було назвати демократією. Вітчизняна дослідниця Л. Ходаківська, вивчаючи теорію Й. Шумпетера в межах свого дослідження демократичного елітизму [6], обґрунтовує положення про принципову сумісність демократії та елітизму, доводячи, що умовою їх поєднання є відповідність еліт таким характеристикам: плюралізму, конкурентності, відкритості, рухливості, відбору за достоїнствами. Причому відповідності тільки якій-небудь одній або декільком із цих вимог недостатньо: для ефективного функціонування демократичної системи необхідно прагнути якнайбільшої відповідності еліт усім цим вимогам [6].

Повертаючись до транзитологічного підходу, необхідно зауважити, що транзитолог А. Шедлер називає демократію Й. Шумпетера електоральною (або мінімальною, чи «напівдемократією»). Справжньою ж («повнокровною») він вважає консолідовану демократію - наступний етап процесу демократизації. На думку А. Шедлера, на шляху від авторитаризму країна проходить такі етапи: авторитаризм - електоральна демократія (або «напівдемократія») - консолідована («справжня») демократія - розвинута демократія (маються на увазі країни з давніми демократичними традиціями). Консолідована демократія відрізняється від електоральної ступенем забезпечення ліберальних свобод, при цьому автор акцентує на наявності дієвих механізмів забезпечення та захисту цих свобод [11].

Варто проаналізувати критику Т. Карозерса стосовно одного із «синдромів» перехідних країн, який робить проблематичним їх рух до демократії і який, на нашу думку, можна назвати критикою з точки зору підходу розподілу політичної влади (а саме політичною системою з елітистською моделлю розподілу політичної влади). Т. Карозерс називає цей синдром «синдромом системи із домінуючою політичною силою». На думку дослідника, зазначений синдром характеризується обмеженістю політичного простору, існуванням конкуруючих опозиційних груп та базових інституційних форм демократії. Проте одне політичне угруповання - це може бути рух, партія, група родичів або один лідер - є домінуючим у такій системі, і мало ймовірно, що в найближчому майбутньому в ній відбудеться зміна влади. Ключова характеристика цієї системи - розмиття межі між державою та правлячою партією (або політичною силою). Цінність держави у такому випадку розглядається як джерело коштів, роботи, масової інформації (через державні ЗМІ) та поліцейської влади - все, чим користується правляча політична сила. Судова система залежить від правлячої сили, вибори не є чесними та конкурентними, а, швидше, перетворюються на шоу для міжнародної спільноти. Для системи з домінуючою політичною силою характерне відсторонення громадян від участі у політичних процесах. Існуючій опозиції складно отримати довіру населення, і вона має перманентний статус аутсайдера щодо тих, хто при владі. Носіями ідей та надій на створення ефективної опозиції можна назвати в цій ситуації розрізнені групи громадянського суспільства (в тому числі й громадські організації) та опозиційні / незалежні ЗМІ, котрі часто фінансуються західними донорами (випадок Білорусі). Держава як політико-адміністративний інститут залишається слабкою, адже в умовах домінуючої

політичної сили в ній часто розвиваються корупція, непрофесіоналізм чиновників та ін. Час від часу політики під тиском громадянського суспільства можуть проголошувати соціальні й інші програми, наприклад боротьби з корупцією. Проте здійснення конкретних заходів у межах таких програм є малоефективним, оскільки представники правлячої партії толерують лише обмежену опозицію, яка не створює реальної загрози для них бути відстороненими від влади.

Очевидно, що Т. Карозерс, говорячи про синдром «системи із домінуючою політичною силою», має на увазі перехідні країни із елітистським розподілом політичної влади (рішення приймаються елітою, існує боротьба між елітами, громадяни не залучені до процесу прийняття політичних рішень та обговорення публічної політики), в яких відсутній основний критерій електоральної демократії: чесність і змагальність виборів. Тобто мова йде про авторитарний елітистський режим, якому можуть відповідати різні гібридні режими, вироблені в межах транзитологічного підходу. Можна звернутися, наприклад, до типології Л. Даймонда, який вирізняє [9]: 1) гегемоністський електоральний авторитаризм (*hegemonic electoral authoritarianism*) - формальне існування виборів, у яких беруть участь багато партій, що, фактично, маскує авторитарне домінування; за таких умов перемога опозиції є неможливою; 2) змагальницький авторитаризм (*competitive authoritarianism*) - тип політичного режиму, за якого або влада обраних органів є дуже обмеженою та, фактично, незначною, або умови виборів є такими, за яких їх результати не відповідають перевагам громадян, або громадянські та політичні свободи є настільки обмеженими, що деякі політичні інтереси не можуть бути виражені та, відповідно, представлені у виборчих кампаніях.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що відповідником політичного режиму, який у термінах транзитологічного підходу називають електоральною демократією (або «напівдемократією») і який цитовані автори вважають обов'язковим проміжним етапом між авторитарним та іншим типом політичного режиму, є елітистська модель розподілу політичної влади. З точки зору транзитологічного підходу, однією з ключових характеристик цього переходу є наявність політичної еліти, яка є носієм іншого, «нового» світогляду (часто така еліта викристалізовується із кола учасників громадянських рухів, що передують трансформації). Причини «елітизму перехідного періоду» можна знайти у відомій роботі П. Штомпки «Дилеми Великого Переходу» [12], який, зокрема, виділяє три типи особливостей (дилем) трансформаційного періоду: 1) дилеми,

пов'язані з викликами трансформації, 2) «тягарі історії», або дилеми, пов'язані з соціалістичним досвідом перехідних країн та 3) «пост-революційний синдром», або дилеми, пов'язані з надіями та розчаруванням процесом трансформації [12]. З усього переліку дилем, сформульованих П. Штомпкою, елітистську модель розподілу політичної влади в перехідних суспільствах пояснюють такі:

1) дилема вироблення правил під час гри. Існує загроза, що політичні гравці (еліти), які мають достатньо ресурсів для встановлення цих правил або впливу на них, намагаються зробити їх максимально вигідними для себе. До того ж відсутні механізми стримування еліт від таких дій, адже ці механізми також є правилами гри, які створюються елітами;

2) дилема «трьох годинників» (вважається, що для здійснення реформ потрібні: «година законодавця», яка триває 6 місяців, «година економіста» - триває 6 років, та «година громадянина» - триває 60 років. Звідси випливає, що правові й економічні реформи відбуваються раніше, ніж суспільство навчиться брати участь у процесі здійснення цих реформ);

3) дилема «вони - ми» (у соціалістичному суспільстві громадяни не звикли брати участь у виробленні політичних рішень, часто сприймають владу негативно та відсторонено («вони», що відокремлені від «ми»));

4) дилема складності передачі повноважень: щоденне урядування вимагає певних знань, навичок, досвіду, а це означає, що не кожен вчорашній революціонер зможе стати сьогоднішнім урядовцем.

Отже, всі вищеперераховані дилеми, описані П. Штомпкою, створюють у країнах, що переживають трансформацію, умови, за яких суспільне життя значною мірою залежить саме від еліт, а громадяни не є учасниками процесу вироблення політичних рішень, фактично їх роль зводиться лише до участі у виборах. Відповідно, елітистська модель розподілу політичної влади може вважатися закономірним етапом переходу від одного політичного режиму до іншого. Й. Шумпетер описує «ідеальну» елітистську модель, ключовим елементом якої є наявність «якісних» (компетентних, відповідальних, чесних) демократичних еліт, свідомих громадян та чесних змагальницьких виборів, на яких свідомі громадяни обирають представників найкращої політичної еліти і повністю довіряють своїм обранцям, зовсім не беручи участі у процесі прийняття політичних рішень у міжвиборчий період. Натомість Т. Карозерс аналізує реальний досвід країн, у яких еліти скористались можливістю створити зручні для себе правила в умовах

відсутності дієвих механізмів громадянського контролю над процесом прийняття політичних рішень [8]. З цього стає зрозуміло, що в цих кра-

їнах встановився певний тип гібридного режиму, що ставить під сумнів власне процес демократизації.

1. Гельман В. Я. Политические режимы переходного периода: российские регионы в сравнительной перспективе // Российский конституционализм: политический режим в региональном контексте. - М.: Центр конституционных исследований МОНФ, 2000. - С. 46-65.
2. Говлет М., Рамеш М. Дослідження державної політики: цикли та підсистеми політики / Пер. з англ. О. Рябова. - Л.: Кальварія. - 264 с.
3. Довбенко М. Теория общественного выбора // <http://dovbenko.kiev.ua/ru/published/articles/1049,print.php>
4. Парсонс В. Публічна політика: вступ до теорії й практики аналізу політики. - К: Вид. дім «КМ Академія». - 549 с.
5. Пшеворский А. Демократия и рынок. Политические и экономические реформы в Восточной Европе и Латинской Америке / В. А. Бажанов (пер.). - М.: РОССПЭН, 2000. - 319 с.
6. Ходаківська Л. П. Сутність та особливості концепцій демократичного елітизму: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.01 / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2001. - 16 с.
7. Шмумпер Ф. Неокорпоративизм // http://www.intelros.ru/2007/03/19/filipp_shmitter_neokorporativizm.html
8. Carothers T. The End of the Transition Paradigm // Journal of Democracy. - 2002. - Vol. 13. - No. 1. - P. 5-21.
9. Diamond L. Thinking about Hybrid Regimes // Journal of Democracy. - 2002. - Vol. 9. - No. 2. - P. 21-34.
10. Schumpeter J. A. Capitalism, Socialism, and Democracy. - London - New York: Routledge. - 1994. - 438 p.
11. Shedler A. What is Democratic Consolidation? // Journal of Democracy. - 1998. - Vol. 9. - No. 2. - P. 91-107.
12. Sztompka P. Dilemmas of the Great Transition // Paper presented at the seminar on convergence-theory, Swedish Centre for the Advancement of Social Science, Uppsala, Sweden, May 1991.
13. Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions about Uncertain Democracies / G. O'Donnell, L. Whitehead, P. C. Schmitter. - Baltimore and London: Johns Hopkins University Press, 1986. - 83 p.

M. S. Tkachuk

TRANSITION ANALYSIS: APPLYING OF TRANSITIONAL STUDIES APPROACH AND STUDY OF MODELS OF POLITICAL POWER

In the article author describes the peculiarities of the transitional studies approach to the analysis of social and political transformations. It is argued that for the purpose to research change of political system, regime and political culture, several approaches should be combined. One of possible combination is applying of transitional studies approach and study of models of political power. The author also analyses the elitist model of political power described by Joseph Schumpeter.